

Д. Є. Забзалюк

Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент
завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права

ДО ПИТАНЬ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРДЕНУ ТАМПЛІЄРІВ ТА РОЛІ У ХРЕСТОНОСНОМУ РУСІ

© Забзалюк Д. Є., 2016

Здійснено історико-правовий аналіз становлення, формування та діяльності духовно-лицарського Ордену тамплієрів, його участі у хрестоносному русі початку XII – кінця XIII століття та ролі Ордену у політичному, соціально-економічному, культурному та правовому розвитку Західної Європи. В статті дана характеристика правових основ діяльності Ордену тамплієрів у формі Уставів, Статутів, канонічних та церковних норм та робиться спроба формулювання основних постулатів орденського права.

Ключові слова: духовно-лицарський орден, Орден тамплієрів, Католицька Церква, хрестоносний рух, Устав, Папа Римський, канонічне право, орденське право.

Д. Э. Забзалюк

К ВОПРОСАМ ПРАВОВОГО СТАТУСА ОРДЕНА ТАМПЛИЕРОВ И РОЛИ В КРЕСТОНОСНОЙ РУСИ

Сделан историко-правовой анализ становления, формирования и деятельности духовно-рыцарского Ордена Тамплиеров, его участия в крестоносном движении начала XII – конца XIII века и роли Ордена в политическом, социально-экономическом, культурном и правовом развитии Западной Европы. В статье дана характеристика правовых основ деятельности Ордена Тамплиеров в форме Уставов, Статутов, канонических и церковных норм и делается попытка сформулировать основные постулаты орденского права.

Ключевые слова: Духовно-рыцарский орден, Орден Тамплиеров, Католическая Церковь, крестоносное движение, Устав, Папа Римский, каноническое право, орденское право.

D. E. Zabzaljuk

QUESTIONS TO LEGAL STATUS KNIGHTS TEMPLAR AND THE ROLE OF CRUSADING RUS

This article is devoted to the historical and legal analysis of the establishment, formation and activity of spiritual chivalry Templar Order, its participation in the Crusades movement of the XII–XIII century and role in political, socio-economic, cultural and legal development of the Western Europe. In this article the characteristic of legal provisions for the activities of the Templar Order in the form of Statutes, charters, canonical and ecclesiastical regulations. An attempt to formulate the basic postulates of order's law is made.

Key words: Spiritual chivalry, Templar Order. The Catholic Church, Crusades movement, Charter, Pope, canonic law, order's law.

Постановка проблеми. З середини XI століття католицька Церква поступово перетворюється на наймогутнішу організацію, яка, спираючись на величезні земельні і грошові ресурси, намагається утвердитись на чолі всього феодалного суспільства. Будучи головним творцем ідеологічної

та державно-правової доктрини, Церква починає усвідомлювати необхідність політичної згуртованості та об'єднання середньовічного феодалного світу, втілюючи свій план створення теократичної феодалної держави на чолі з папою.

Саме тому вона всіма можливими силами і засобами пристосовувалась до еволюції суспільства та забезпечувала його необхідними духовними гаслами. Адекватно оцінюючи ситуацію, яка склалась в Європі в кінці XI століття та, спираючись на свій колосальний авторитет, папство прагнуло організувати та очолити рух європейців на Схід, щоб звільнити від мусульман головної християнської святині – міста Єрусалим. Варто сказати, що ця ідея знайшла свою реалізацію в добу хрестових походів, що тривали майже двісті років.

У цій статті мова піде про те, що в час хрестових походів Церква виробляє нову форму організації, яка повинна була забезпечити успіх хрестоносного руху та утвердити власний авторитет та панування в Новому світі – духовно-лицарські ордени.

Без сумніву, серед духовно-лицарських орденів, які брали участь у хрестоносному русі на Схід, одним з найтаємничіших і найвпливовіших був Орден бідних лицарів Христа і Храму Соломона, який ширшому загалу відомий під ім'ям “Орден тамплієрів”.

В цій статті надзвичайно важливо дослідити, крізь призму організаційних та ідеологічних засад, правові аспекти діяльності Ордену в контексті його історичного становлення та розвитку. Такий аналіз дозволить нам вести мову про формування основних постулатів орденського права, основами якого, без сумніву, можна вважати численні акти правотворчої діяльності духовно-лицарського Ордену тамплієрів у вигляді Уставів, Статутів, рішень Капітулів та ін.

Аналіз дослідження проблеми. Перші спроби наукового висвітлення хрестоносного руху XI–XIII століття та участі в ньому духовно-лицарських орденів, і Ордену тамплієрів, зокрема, висвітлювали у своїх працях відомі зарубіжні дослідники XIX – поч. XX ст., такі як: Д. Аддісон, Ж. Делаویل, В. Кар'єр, Х. Корзон, Ж. Лізеран, Е.-Ж. Леонард, С. Лерой, Ж. Мішле, А. Петел, Р. Фінке та ін.

Нова хвиля цікавості до проблем дослідження зазначених проблем припала на середину XX століття, що виразилось у працях Р. Гроссета, Ч. Дараса, Л. Далієза, П. Дешампса, Е. Жерара, П. Кузіна, Е. Ламберта, С. Моррісона, А. Оллівера, Р. Оурсела, Р. Перну, Ж. Піке та ін.

Сучасна історіографія проблеми представлена, переважно, західними вченими, такими як: М. Барбер, Ж. Бордонов, М. Бейджент, П. Віймар, А. Демурже, Ф. Кардіні, Т. Кейтли, Б. Куглер, Е. Лавіс, Ж. Ле Гофф, Д. Легман, Р. Лей, Г. Лінкольн, Р. Лі, М. Лобе, М. Мельвіль, Р. Мішо, І. Отт, Ж. Рішар, А. Рамбо, Д. Робінсон, Ж. Руа, К. Хілленбрандт та ін.

Радянська історіографія не надто захоплювалась вивченням цієї проблеми, оскільки ідея хрестових походів та участь у них духовно-лицарських орденів, здебільшого, сприймалася як акт безглуздої агресії та насильницького загарбання території Близького Сходу. Можна виділити хіба що дослідження в цій галузі російських істориків і правників, зокрема, Д. Александрова, А. Андрєєва, А. Доманіна, Є. Жарінова, С. Жаркова, М. Заборова, Л. Карсавіна, П. Корявцева, В. Матузової, А. Назаренка, В. Пашуто, Р. Печнікової, Ф. Успенського, М. Шейнмана та ін.

В Україні ж існує суттєва прогалина у дослідженні як проблематики хрестоносного руху, так і участі в ньому духовно-лицарських орденів. Утім, все ж слід відзначити, що частково цю тематику у своїх наукових розвідках заторкують: О. Головка, В. Ідзьо, Т. Каляндрук, М. Котляр, Р. Лукінова, О. Масан, В. Мудревич, А. Федорук, Ю. Ячейкін та ін.

Метою статті є аналіз історико-правових засад діяльності та ролі Ордену тамплієрів у хрестоносному русі початку XII – кінця XIII століття. Мета дає підстави виокремити низку **завдань**, зокрема: з'ясувати ідеологічне підґрунтя хрестоносного руху доби Середньовіччя; проаналізувати організаційно-правову структуру Ордену; охарактеризувати обов'язки посадових осіб Ордену; показати роль Ордену тамплієрів у хрестоносному русі; виявити головні чинники формування орденського права.

Наукова новизна полягає в тому, що в статті, крізь призму історичного розвитку, показані організаційно-правові основи діяльності Ордену тамплієрів, а також вперше зроблено акцент на формуванні, на основі правотворчості самого духовно-лицарського братства, своєрідного та унікального за своєю сутністю орденського права.

Виклад основного матеріалу. Сама ідея хрестових походів виникла ще за сто років до їх початку. Вже тоді, в кінці X століття католицька Церква розпочала серйозну роботу зі зміцнення власного беззаперечного авторитету у всіх питаннях релігійного та світського життя. Цьому сприяла активна правотворча діяльність римського папства та плідна просвітницька робота численних християнських богословів.

Адже “діяльність католицької церкви засновується на створеній нею протягом декількох століть доктрині, яка розглядається як еволюція християнського вчення, і ґрунтується на єдиновладді Римського Папи, який визнається главою католицької церкви” [1, с. 311]. Однак своєрідний вакуум, утворений у Західній Європі після падіння Римської імперії, заповнювався тим, що християнський світ дедалі більше усвідомлював себе не тільки як релігійну громаду, а й як єдину політичну спільноту.

Французьке прислів'я “усі дороги ведуть до Рима”, можливо, більш ніколи не містило в собі більш влучні характеристики стану Західної Європи, ніж в другій половині XI ст., в дні понтифікату папи Григорія VII [2, с. 100], адже саме тоді відбувались надзвичайно складні та важливі для усього християнського світу події. Зокрема, на тлі християнізації Скандинавії та Русі, відбувся розкол Церкви на Західну та Східну, що проявилось у появі схизматиків греків на Сході, тотальні міжусобні війни феодалів у Франції та Німеччині.

Слід зазначити, що Католицька Церква виявилась готова до таких змін, що знайшло своє відображення у формуванні нової державно-правової доктрини. Найбільш яскраво це виражалось у програмі так званої “папської теократії”, тобто “встановлення верховної влади папи в церковних і світських справах” [3, с. 35], яку висунув 1075 році папа Григорій VII і сформулював її у своєму знаменитому “*Dictatus Papae*” (“Диктаті папи”). “І в цю теократичну монархію, за його задумом, повинні були увійти всі християнські держави” [4, с. 32].

Слід відзначити і те, що католицька церква створила першу сучасну правову систему – канонічне право, під широку юрисдикцію якого підпадало не тільки духовенство, але й миряни. Така система була необхідна для того, “щоб підтримувати цілісність кожного державного утворення, провести реформування кожного з них і зберегти рівновагу між всіма ними” [5, с. 269].

Проте, таку “рівновагу” було зберігати важко. І на це були свої об'єктивні причини. “Серед хаосу, який настав у Європі в кінці XI ст. як наслідок війн, міжусобиць, тотальної злочинності, постійної ворожнечі пап з імператорами, необхідно було поставити західному світу нову ціль, котра би мала всезагальне значення. Треба було утворити нову силу, яка би служила не окремим людям, а всьому християнському світу. Такою новою ціллю стало звільнення Гробу Господнього, а новою силою – армія пілігримів, що прийняли хрест. Почалася епоха хрестових походів” [6, с. 214].

Головною силою армії хрестоносців, звичайно, було лицарство, розквіт якого припадає саме на XII – XIII століття, тобто на період хрестових походів. На нашу думку, саме лицарство мало, за задумом Папи, стати тією головною рушійною силою, яка повинна була відіграти вирішальну роль у реалізації ідеї хрестоносного руху на Схід, а у разі потреби стати на захист і самої Церкви.

І більшість європейських феодалів, які належали до лицарського стану, справді, із великим ентузіазмом відгукнулись на заклик Папи Урбана II на Клермонському соборі 1095 року взяти участь у хрестовому поході, адже боротьба з невірними відповідала їхнім ідеалам. Можна, без сумніву, констатувати, що крім звільнення Єрусалиму, лицарів вела вперед ще й гонитва за землями, багатством, а подекуди і банальна жага до наживи та насильства. Все це, звичайно, було присутнє. Однак не треба забувати, що “панівний настрій середніх віків був релігійним” [7, с. 2], а більшість хрестоносців, які були надзвичайно набожними людьми, бажали спокутувати свої гріхи тяжким і небезпечним походом.

Нарешті, під час хрестових походів західне лицарство об'єдналось... Почали вироблятися правила суспільної поведінки... Ідеал лицарства широко розповсюдився по всій Західній Європі, став слугувати предметом наслідування для всіх західноєвропейських народностей, і, таким чином, об'єднав усе лицарство в одну спільну сім'ю, з однаковими поняттями та прагненнями [8, с. 90].

Саме такий лицарський загін із власним “кодексом честі” створили дев'ять французьких лицарів на чолі з Гуго де Пейном у 1118 році. Головним своїм завданням лицарі-монахи, які увійшли в історію як Орден тамплієрів, вважали захист та охорону паломників на шляху до Єрусалиму.

Перша згадка про тамплієрів належить архієпископу і історику Вільгельму Тірському, який у своїй знаменитій “Історії діянь в заморських землях” описав події, пов'язані з утворенням і діяльністю Ордену в XII ст. Варто зазначити, що це перша фундаментальна праця, яка охоплює події майже за сторіччя – з 1095 по 1184 рік. Ця праця має виняткову історичну цінність, оскільки Вільгельм, у силу свого статусу, мав доступ до різноманітних архівів, а також до королівського та папського оточення.

Якщо вести мову про якісний склад Ордену тамплієрів, то необхідно констатувати той факт, що це були переважно багаті і знатні феодали, а також глибоковіруючі люди, які жертвували всіма мирськими благами заради захисту паломників, християн, Церкви та служінню Господу і не допускали, щоби недостойні вчинки братів-лицарів були “замовчані та безкарні” [9, с. 21]. На тлі більшості представників лицарства, яка брала участь у хрестових походах, і які, переважно, відрізнялись цинізмом, жорстокістю та жагою наживи, Орден тамплієрів, на нашу думку, був утіленням всіх лицарських ідеалів.

Тамплієри дуже точно відображали ту модель, яку Церква пропонувала завжди... В Ордені поєднувалось і прагнення до досконалості, і найпотемніші помисли та мрії. [10, с. 29–30].

Вступаючи в Орден, лицарі одночасно ставали монахами, приймаючи обітниць бідності, покори та цнотливості. І варто зазначити, що в Ордені за цим дивились надзвичайно суворо.

Втім, все-таки була одна суттєва проблема. “Адже канонічне право, як і народна думка забороняла монахам проливати кров і розглядало акт смерті, навіть в бою, як вбивство” [9, с. 57]. Однак, хрестові походи були оголошені Католицькою Церквою як “Священна війна” проти невірних, а тому Папа Римський “виправдовував” вбивство мусульман.

Устав Ордену був затверджений на соборі в Труа 14 січня 1128 року. Звичайно, прийняття Уставу супроводжувалось численними дискусіями, які точилися в середовищі папського оточення. І в цьому немає нічого дивного, адже саме словосполучення “духовно-лицарський орден” та ще й в контексті виконання монаших функцій, викликало неоднозначні думки. З одного боку, Церква завжди виступала проти застосування сили та насильства, що було головним постулатом канонічного права. З іншого, хрестоносний рух, який заволодів Європою в кінці XI – на початку XII століть, безперечно передбачав боротьбу із зброєю в руках. І таке протиріччя могло суттєво похитнути як авторитет самої Церкви, так і поставити під удар саму ідею хрестових походів у “Святу землю”.

Про важливість цієї події говорить той факт, що на Церковному соборі в Труа були присутні вищі церковні ієрархи, серед яких було “два архієпископи, вісім єпископів і вісім абатів” [10, с. 35]. Серед них був і визнаний церковний авторитет Бернар Клервоський, до голосу якого прислухався весь християнський світ. Варто зазначити, що, на думку багатьох дослідників, саме Бернар склав Устав Ордену.

Перш за все Устав підпорядкував Орден тамплієрів церковній владі, що було цілком нормальним, враховуючи його приналежність до монашества і підсудність тамплієрів церковному суду, а також суворого виконання всіх релігійних зобов'язань та обрядів, прийнятих у монаших орденах.

Устав передбачав чітку і ретельну адміністративну ієрархію і суворо визначений звід законів: від екіпірування і використання цінностей, відданих у розпорядження тамплієрів, до їхньої поведінки на полі битви [11, с. 65].

Цей документ мав колосальне значення з погляду його інноваційного змісту (що не було характерним для Уставів інших орденів та церковних інституцій), оскільки він надавав Великому Магістру Ордену право змінювати певні правила в силу тих чи інших обставин, що зробило його доволі революційним для тієї епохи та вплинуло на розвиток церковного та канонічного права, а також дозволило говорити про появу специфічного орденського права.

Це був так званий Латинський Устав Ордену бідних лицарів Христа і Храму Соломона, який складався із 72 статей, і який з часом зазнав змін, і в кінцевому результаті був суттєво доповнений і відомий, як Французький текст Уставу Ордену. Він складався із семи розділів і вдосконалювався протягом 170 років. Текст Французького Уставу Ордену яскраво показує, як тамплієри пристосовувались до політичних змін і формулювали свій власний нормативно-правовий кодекс.

Варто зазначити, що їх Устав являв собою доволі делікатну проблему з погляду канонічного права... Ніхто навіть уявити не міг, що монахи стануть ділити свій час між молитвою і виконанням поліцейських функцій, між церковною службою і війною... [10, с. 33].

Результатом діяльності Ордену у “Святій землі” в перші двадцять років свого існування, стала булла папи Інокентія II “Omne Datum Optimum” (“Всякий дар досконалий” – лат.) у 1139 році, яка надавала Ордену величезні привілеї і підпорядковувала його безпосередньо Папі Римському. Орден де-юре виходив з-під юрисдикції єпископальної влади, тим самим ставав фактично автономною організацією.

І це було не випадково. З самого початку головний понтифік та його оточення зрозуміли, наскільки потужний важіль влади опинився в їх руках. Це була, по суті, церковна поліція у формі регулярного військового формування, перша професійна армія, яка готова була без зайвих коливань виступити на захист Церкви. Орден став важливим елементом державної доктрини Католицької Церкви, що прагнула об’єднати весь християнський світ під своїм началом.

Таким чином, “Орден Храму цілком міг стати в майбутньому міжнародною автономною імперією, державою...” [9, с. 65], своєрідним оплотом майбутньої всесвітньої теократичної монархії під проводом Папи Римського. А ідея створення такої держави, як згадано вище, була чи не найголовнішим постулатом реалізації політико-правової доктрини Католицької Церкви, яка б мала реалізуватись через правильну організацію та управління хрестоносним рухом.

Наступні булли римських пап, такі як, “Milites Templi” 1144 року папи Селестина II, “Militia Dei” 1145 року папи Євгенія III і “Delecti filii nostril” 1160 року папи Олександра III тільки закріпили за Орденом ще більше привілеїв та визнали його беззаперечний авторитет.

Духовно-лицарські ордени мали чітку ієрархічну структуру: члени ордену, як правило, ділились на три групи – братів-воїнів, капеланів (священиків), братів-служителів. На чолі ордену стояв великий магістр (гросмейстер), який обирався пожиттєво і затверджувався папою, який володів верховною владою над орденами. В підпорядкуванні великого магістра (гросмейстера) знаходились певні посадові особи: начальник провінції (пріор), маршал, командори, констаблі і т.д. Періодично скликався генеральний капітул (зібрання посадових осіб ордену), який мав законодавчу владу [8, с. 27].

Головними посадовими особами Ордену були: Великий Магістр – голова Ордену, влада якого обмежувалась і контролювалась Генеральним Капітулом. Слід сказати, що Великий Магістр та Капітул Ордену тамплієрів по праву зайняв вагоме місце у структурі вищої церковної ієрархії та став ключовою церковною інституцією більш ніж на 160 років.

В структуру Ордену входили також брати-капелани, які відповідали за проведення церковних служб, відправ та сповідали братів-лицарів; Сенешаль, який завідував постачанням і побутом Ордену; Маршал Конвенту Храму, який відповідав за військову підготовку і дисципліну в монастирі. Конвент становив військову силу Ордену, тобто братів-лицарів і сержантів; Хранитель одягів, який відповідав за екіпірування братів-лицарів. Крім того, були Командори трьох провінцій Сходу – Єрусалима, Тріполі та Антіохії, підпорядковані Великому Магістру Ордену та Генеральному Капітулу. За командорами провінцій йшли шателени (керуючі замками), командори Домів, командори лицарів; брати-лицарі, брати-сержанти (піхотинці і легка кавалерія, яка набиралась із представників нижчого, ніж лицарство, соціального класу) і брати-казальєри (відповідальні за збереження казальєв – ферм Ордену), які підпорядковувались маршалу свого монастиря; туркопольєри – командувачі туркопольєв – найманців із місцевих жителів; підмаршали – відповідальні за дрібне спорядження, його доставку та ремонт; зброєносці, прапороносці та інфірмарій – керівник лазарету.

Що стосується капітулів Ордену Храму, то вони були двох видів: звичайний та генеральний. “Звичайний капітул, подібно суду честі, збирався раз на тиждень скрізь, де б не знаходились

четверо і більше братів, щоби вирішувати поточні питання управління командорствами. Генеральний капітул склад всі зі всієї братії монастиря, великих балї (вищих судових чинів) і командорів всіх рангів. На генеральному капітулі обговорювали адміністрацію ордену, призначення посадових осіб. Генеральний капітул схвалював рішення, прийняті радою магістра, свого роду таємною радою, де засідали великі балї та вибрані лицарі, які приймали рішення, що торкались зовнішньої політики Дому. Також, принаймні раз на рік, проводились генеральні капітули провінцій” [9, с. 106].

Зараз можна почути багато дискусій з приводу істинних цілей хрестоносного руху та ролі у ньому Ордену тамплієрів. Чимало дослідників, подекуди, піддають гострій критиці діяльність Ордену, відхід від уставу, непомірну жорстокість, а також те, що Орден, декларуючи бідність, перетворився на наймогутнішу фінансову корпорацію доби Середньовіччя і т. ін. Можливо, з багатьма думками в цьому контексті можна погодитись... Однак... Уявіть собі, якою глибокою повинна була бути віра цих людей і якими чеснотами треба було володіти, щоб пожертвувати своїм знатним положенням, майном, землями (а це була обов’язкова умова для тих, хто вступав в Орден – авт.), щоденно ризикувати своїм життям та слідувати Уставу Ордену, який був, подекуди, більш суворий, ніж устава інших монаших орденів?!

Неможливо також не відзначити ту роль, яку відіграв Орден тамплієрів у духовному, політичному, економічному, культурному та правовому розвитку середньовічної Європи.

Повернення ідеалу лицарства, який уособлював орден Храму, став предметом наслідування всього лицарського товариства. Здатність до самопожертви, духовна досконалість та глибока віра, на нашу думку, сприяли примиренню з мусульманським світом.

На прикладі Ордену Храму і керуючись його Уставом і Статутами, було утворено цілу низку духовно-лицарських орденів. Зокрема, “в Іспанії виникають ряд духовно-лицарських орденів для боротьби з арабами, на Балтійському морі утверджується Тевтонський Орден, який мав потужний церковний вплив на землі слов’ян і литовців Прибалтики” [12, с. 233].

Необхідно відзначити, що практично у всіх європейських країнах Орден створив численну мережу замків, фортифікаційних споруд, замків та інших архітектурних шедеврів, що так чи інакше вплинуло на бурхливий у різноманітних сферах розвиток європейських міст.

Відомий дослідник Роберт І. Мур називає XII століття “першою європейською революцією”, позитивні прояви якої він бачить у бурхливому розвитку економіки, суспільства, науки і т.д. [13, с. 122].

Саме завдяки діяльності Ордену тамплієрів в Європі сформувалась потужна банківська та фінансово-кредитна система. Запозичивши досвід мусульманських країн під час перебування у Святій землі, тамплієри започаткували нові технології у сільському господарстві, медицині, архітектурі, топографії, мореплаванні та суднобудуванні, літературі. Завдяки старанням Ордену “Антична мудрість, що її зберігали арабські вчені, нарешті дійшла до християнського світу” [14, с. 364].

Друга половина XII і XIII століття – це період широкого розвитку інтенсивного товарообміну між Заходом і Сходом, який відбувався всупереч напруженим відносинам, викликаних хрестоносною агресією. [15, с. 22]. І тут пріоритетна роль і значна заслуга належить саме Ордену тамплієрів.

Суттєвий вплив мала діяльність Ордену і на становлення, розвиток та реформування церковного та канонічного права, яке без сумніву, значною мірою почало пристосовуватись не тільки до потреб самої Церкви, але й до ефективнішого регулювання відносин із світською владою, що однозначно позитивно вплинуло на розвиток Європи загалом.

Висновки. Безперечно, духовно-лицарський Орден тамплієрів відіграв одну з ключових ролей у хрестоносному русі XI – XIII століття, а його значний вплив на соціально-політичне життя середньовічної Європи не підлягає сумніву. Орден став тією організацією, яка поєднала в собі мирські ідеали лицарства та духовну віру, оскільки члени ордену, в переважній більшості давали монашу обітницю, відрікаючись від мирських благ заради служіння Господу. Ця унікальна організація, поряд з іншими духовно-лицарськими орденами, стала оплотом християнства у Святій землі, а згодом і в усій Європі, активно впливаючи на церковні та канонічні норми шляхом їх

імплементації та реформування на основі впровадження власних правових норм. Такий вплив дає підстави говорити про формування появи унікального по своїй сутності орденського права.

1. Лазор Л. И. *Каноническое право: учебник. – 1-е изд. / Л. И. Лазор, В. В. Лазор. – Луганск: Изд-во ООО “Виртуальная реальность”, 2010. – 567 с.* 2. Трубецкой Е. *Религиозно-общественный идеал Западного христианства в XI-мъ вѣкѣ. Идея божескаго царства въ творенняхъ Григорія VII-го и публицистовъ – его современниковъ. Выпускъ I. / Е. Трубецкой. – Киевъ, Тип. С. В. Кульженко, 1897. – 511 с.* 3. Шейнман М. М. *Папство. / М. М. Шейнман. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 216 с.* 4. Заборов М. А. *Крестовые походы / М. А. Заборов – М.: Издательство Академии Наук СССР, 1956. – 277 с.* 5. Берман, Дж. Гарольд. *Вера и закон: применение права и религии. Пер. с. англ. яз. / Дж. Гарольд Берман. – М.: Московская школа политических исследований, 2008. – 464 с.* 6. Бурмило Ігор. *Історія Церкви. / І. Бурмило – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 423 с.* 7. Петровъ М. Н. *Лекції по всемірній історії. Томъ II. Історія середніхъ вѣковъ. Часть II-ая. / М. Н. Петровъ. – СПб., 1908. – 148 с.* 8. Рыцарские ордена: с крестом и мечом. – М.: Эксмо, Алгоритм, 2004. – 384 с. 9. Мельвиль М., *История ордена тамплиеров / пер. с фр. к.и.н. Г. Ф. Цыбулько. Науч. редактор М. Ю. Медведев. / И. Мельвиль – СПб: “Евразия”, 2000 – 416 с.* 10. Бордонов Ж. *Повседневная жизнь тамплиеров в XIII веке / пер. с фр., предисл. и науч. ред. В. Д. Балакина / Ж. Бордонов. – М.: Молодая гвардия, 2004. – 243 с.* 11. Бейдженнт М., Ли Р., Линкольн Г. *Святая Кровь и Святой Грааль / М. Бейдженнт, Р. Ли, Г. Линкольн – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – 496 с.* 12. *Религия и общество. Хрестоматия по социологии религии. Часть I. / под общ. ред. В. И. Гараджги. – М.: Наука, 1994. – 300 с.* 13. Ле Гофф Ж. *Рождение Европы / Жак Ле Гофф ; [пер. с фр. А. Поповой]. – СПб. : Alexandria, 2007. – 391 с.* 14. *Норман Дейвіс. Європа. Історія. / переклад з англ. П. Тарещук / Дейвіс Норман – Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008. – 1463 с.* 15. Заборов М. А. *История крестовых походов в документах и материалах: учебное пособие / М. А. Заборов. – М.: Высшая школа, 1977. – 271 с.*

REFERENCES

1. Lazor L. Y., Lazor V. V., Shamshyna Y.Y. *Kanonycheskoe pravo [Canonic law]: Uchebnyk. – 1-e yzdanye. / L. Y. Lazor, V. V. Lazor – Luhansk: Yzd-vo ООО “Vyrtual'naya real'nost'”, 2010. – 567 p.* 2. Trubetskoy Evhenyy. *Relyhiiozno-obshchestvennyy uidealъ Zapadnoho khrystianstva v XI-mъ vѣkѣ. Ydeya bozheskaho tsarstva въ tvorennyakhъ Hryhoriya VII-ho y pablytsysttovъ – eho sovremennykovъ. [Religious and social ideal of Western Christianity in the XI century. The idea of the divine kingdom in the works Grigoriya VII th and publicists – his contemporaries] Выпускъ I. / Е. Trubetskoy – Киевъ, Тип. S. V. Kul'zhenko, 1897. – 511 p.* 3. Sheynman M.M. *Papstvo [Papacy] / М. М. Sheynman – Moskva: Yzd-vo Akademyy Nauk SSSR, 1959. – 216 p.* 4. Zaborov M. A. *Krestovyye pokhody [Crusades] / М. А. Zaborov – Moskva: Yzdatel'stvo Akademyy Nauk SSSR, 1956. – 277 p.* 5. Berman, Dzh. *Harol'd. Vera y zakon: prymenenye prava y relyhyu [Faith and the Law: the reconciliation of law and religion] Per. s. anhl. yaz. / Dzh. Harol'd Berman – Moskva: Moskovskaya shkola polytycheskykh yssledovanyu, 2008. – 464 p.* 6. Burmylo Ihor. *Istoriya Tserkvy [Church history] / I. Burmylo – Chernivtsi: Knyhy – XXI, 2007. – 423 p.* 7. Petrov M. N. *Lektsiy po vsemirnoy ystoriy. Tomъ II. Ystoryya srednykhъ vѣkovъ. Chast' II-aya [The lectures on world history. Volume II. History of the Middle Ages. Part II-nd.] / M.N. Petrovъ – S.-Peterburhъ, 1908. – 148 p.* 8. *Rыtsarskye ordena: s krestom y mehom [Knight of the Order: the cross and the sword] – Moskva: Yzd-vo Эkсмо, yzd-vo Alhorytm, 2004. – 384 p.* 9. Mel'vyl' M., *Ystoryya ordena tamplyerov [The history of the Templar Order] / Per. s fr. k.y.n. H. F. Tsybul'ko. Nauch. redaktor M. Yu. Medvedev. / Y. Mel'vyl' – S.-Peterburhъ: “Evrazyya”, 2000. – 416 p.* 10. Bordonov Zh. *Povsednevnaya zhyzn' tamplyerov v XIII veke [The daily life of the Templars in XIII century] / Per. s fr., predysl. y nauch. red. V.D. Balakyna / Zh. Bordonov – Moskva: Molodaya hvardyya, 2004. – 243 p.* 11. Beydzhent M., Ly R., Lynkol'n H. *Svyataya Krov' y Svyatoy Hraal' [Holy Blood and the Holy Grail] / М. Beydzhent, R. Ly, H. Lynkol'n – Moskva.: Yzd-vo Эkсмо, 2006. – 496 p.* 12. *Relyhyya y obshchestvo. Khrestomatyua po sotsyolohyy relyhyu. Chast' I [Religion and Society. Readings on the sociology of religion. Part I] /Pod obshch. red. V.Y. Haradzhy – Moskva: Nauka, 1994. – 300 p.* 13. *Le Hoff Zh. Rozhdenye Evropy [The*

birth of Europe] / Zhak Le Hoff ; [per. s fr. A. Popovoy]. – Sankt-Peterburh : Alexandria, 2007. – 391 p.
14. Norman Deyvis. Yevropa. Istoriya [Europe. History] /pereklad z anhl. P. Tareshchuk / Deyvis Norman – Kyiv: Vyd-vo Solomiyi Pavlychko “Osnovy”, 2008. – 1463 p. 15. Zaborov M. A. Ystoriya krestovыkh pokhodov v dokumentakh y materyalakh [History of the Crusades in the documents and materials]: uchebnoe posobyе / M. A. Zaborov. – Moskva: Vysshaya shkola, 1977. – 271 p.

УДК 340.12

М. С. Кельман

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор
кафедри теорії та філософії права

СПІВВІДНОШЕННЯ МЕТОДУ І МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРАВОВІЙ НАУЦІ

© Кельман М. С., 2016

З’ясовано суть співвідношення методу і методологічного підходу у дослідженні, розглянуто різноманітний арсенал дослідницьких інструментів, зокрема автор звертає увагу на множинність теоретичних утворень у межах загальної теорії права, а також на необхідність єдиної теоретико-методологічної основи таких досліджень, на важливість синтезу наукових напрямків у цілісній теоретичній системі.

Ключові слова: право, наука, метод, методологія, правознавство, підхід.

М. С. Кельман

СООТНОШЕНИЕ МЕТОДА И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ В ПРАВОВОЙ НАУКЕ

В статье выясняется сущность соотношения метода и методологического подхода в исследовании, автор рассматривает различный арсенал исследовательских инструментов, обращает внимание на множество теоретических образований в границах общей теории права, а также на необходимость единого теоретико-методологического основания таких исследований, на важность синтеза научных направлений в целостной теоретической системе.

Ключевые слова: право, наука, метод, методология, правоведение, подход.

M. S. Kelman

RATIO METHODS AND METHODOLOGICAL APPROACHES IN THE SCIENCE OF LAW

In the article is analyzed the essence of the correlation of the method and methodological approach in the study. The author investigates various arsenal of research tools and pay attention to the multiplicity of theoretical entities within the general theory of law and the need for a unified theoretical and methodological basis of research, the importance of fusion research areas in an integrated theoretical system.

Key words: law, science, method, methodology, jurisprudence, approach.

Постановка проблеми. Питання методу і методологічного підходу у правознавстві є, мабуть, одними з найважливіших за своїм значенням для юридичної теорії та відповідної юридичної практики. Це пояснюється тим, що залежно від сутності вихідних методологічних принципів, на